

(CCandi, o. c. II, 12); «Mons Clarus --- a parte circui venit per vallem de *Alfez* usque Scte. Columbe Cheraliti» 1073 (ib. 13); «Vall d'*Alfed* in term. de Abion» citat junt amb Palamós de Segarra (agr. de Feixenet i Altadill), en doc. de 1078, que lleigeix a l'Arxiu de Solsona; «te. R. *Alfeu*» a. 1192 en el *Cart.* de Poblet, p. 103. En un dels dos docs. de 1060 hom ha llegit *Alfen* però és err. evident per *Alfeu* (com en un de 1192), i aquesta *y* és l'evolució normal en cat. d'una -d' final, > ð, també representada gràficament com -z (en el de la pp. 12-13 de CCandi). Altres encara, que Miquel i Rossell atribueix falsament a *Alfés* en l'índex del *Li. Fe. Ma.*, desmentit pel context dels docs.: «*Alphés vallis*» afr. amb Conesa i Segura, 1038, «valle de *Alfez*» 1033, id. 1072, «v. de *Alfed*» 1072, id. 1074 (Li. Fe. I, 278.9, 297, 299, 301, 290).

*Alfalg* te. Benidorm i *Alfaligas* a. 1208 prop de Tortosa, V. *Canjali*.

#### ALFAMA

Nom d'un paratge prop de la costa al NE. de Tortosa, a cinc hores de camí, en terra deserta, arran de la mar, sota el coll de Balaguer (BCEC 1936, p. 175, amb una foto de l'indret i el castell, lám. xxxvi). Donat per Pere I l'any 1203 a G. d'Almenara perquè hi establís una fortalesa contra incursions dels moros. N'hi aixecaren una, amb una església dalt del Coll de Balaguer, i en digueren l'orde de Sant Jordi d'*Alfama*, orde que posseí diversos llocs a Val., Aragó, Mallorca i Sardenya; el 1400 fou incorporada a l'orde de Montesa, MiretS, *TempIH*, p. 403.

L'*Alfama* es repeteix com a pda. de Bellús (xxxii, 18.2) i a Benissa (xxxiv, 97.9).

És el mateix arabisme toponímic que el cast. *Alhama*, nom de les poblacions ben conegudes de les prov. de Granada, Almeria, Múrcia, Albacete, Saragossa i Sòria. De l'arrel aràb. *hmm* 'escalfar (l'aigua, el bany, el forn)'; *RMa*: *hamma* i *hammâm* «balneum» (90a).

#### ALFAMBRA

Horta d'*Alfambra*, a Ribesalbes (xxix, 111.6), i una altra a Torrent (xxx, 136.9). De l'ar. *al-hamma* 'la vermella' probablement com a trad. parcial de *al-genna al-hamma* 'l'horta roja o vermella'. Ben conegut com a ètmon dels cast. *Alhambra*, *Alfambra*. Però L'*Alambra* com a pda. de Finestrat (xxxv, 134.15) té l'aire, per manca de -f-, de ser còpia de la famosa granadina. *Alfandarella*, V. *Fondarella*.

#### ALFANDEC

Fou nom de diversos llocs, especialment la Vall de *Alfàndech*, ja anomenada en la Cròn. de Jaume I (p. 296); és nom després canviat en el de *Valldigna*, però abans era l'*Alfàndec de Marinyén*; cf. J. Toledo, «El Castell i la Vall de *Alfàndech* de Marinyén des de sa reconquesta per Jaume I, fins a la fundació del Monestir de Valldigna per Jaume II», CastPna. 1936, 96 pp. en 4<sup>o</sup>.

És l'ar. *hândaq* «ravin, fossé», mot que es creu manlevat del persa, però ja ben arrelat en l'àrab d'Espanya, trad. «vallis» per *RMa*, p. 619; *PAlc* «valle entre dos montes: *hândaq*»; Mateu i Ll., *Pa. Val.* 105. Mot que es consolidà entre nosaltres des de molt antic, i en part amb l'accentuació vulgar *hândaq*.

Així en la nostra toponímia apareix, a diversos llocs, amb l'assimilació cat. de ND com -n-: L'*Aufinac* te. Mont-roig del Camp (E. T. C. I, 266); L'*Alfinac* pda. de Puçol (xxx, 45.22), *Alfinacs* pda. d'Almenara (xxx, 6.25); *Mafomet de Alfanec* a. 1175, «quartum tenet *Alfanec*» 1155, en docs. del *Cart.* de Poblet, pp. 199 i 121. Veg. infra s. v. *Aufinac*.

#### ALFARA

1) Poble de l'Horta de València, uns 10 k. al N. de la ciutat, molt prop a l'E. de Montcada. Dit *Alfara del Patriarca*, per distingir-lo dels homònims, en memòria d'haver-lo posseït el perseguidor dels moriscos Juan de Ribera, premiat amb beatificació i patriarcat, 1595.

PRON. MOD. Crec *alfára* general.

DOC. ANT. Deu ser *Albara* que consta en el *Rept.* com situat no lluny de Godella, uns 5 k. més al Sud (p. 247). En efecte sembla ser *al-Hâra* citat per Aben-Amira c. 1240 (segons L-Provençal, ed. del Himyarí, p. 62). Potser també s'hi identifica una heretat *Alfara* del terme de Val. en el *Rept.*, p. 384. Diu SSiv. (p. 55) que *Alfara* és el lloc que Jaume I donà el 1238 a uns jurats aragonesos; després en dona forces notícies, de 1240, 1303, 1396, fins que caigué el 1595 en mans de l'aprofitat sant home, que aviat se'l vengué: «no es por el fuero sino por el huevo» com deia un eminent portaveu de Castella. Ja hi havia església ben dotada el 1341. Consta *Alfara* en doc. de 1246 (Huici, I, 413). *Biblgr. LzVargas*, c. 1774 (II, 131).

2) ALFARA de la *Baronia*, també dita de Torres-Torres o d'*Algimia*. SSiv. 56, en dona notícies des de 1547, en què se separà de la parr. de Torres-Torres i s'hi féu església, però llavors tenia 45 cases, totes de moriscos. Sembla que pot ser el mateix una alq. «d'*Alfara*» que el *Rept.* situa a la vall de Segó, o sigui prop de Morvedre. I no trobo inversemblant que sigui el mateix lloc una alqueria *Alfarella*,<sup>1</sup> del terme de Gilte donada en l'any 1375, segons SSiv., p. 57.

En fi consta una altra alqueria *Albara* en el *Rept.*, p. 195, que Chabàs i SSiv. (65) situen amb dubte en te. de Cullera, donada el 1238 a 52 seguidors del destronat Zeid Abu-Zeid. Jo tinc nota a Sueca d'una pda. L'*Alfara* (xxxI, 211.6), i bé deu ser l'*Albara* de 1238, que llavors fou donada juntament amb *Arriola*, *Sagayren* i *Alboaylet* (després dits *Riola* i *Seguereny*).

3) ALFARA, avui és un poble bastant gran, cap a 1000 hab., amunt dins els Ports de Tortosa.

PRON. MOD. *aufára* Horta, Arnes, Paüls, 1920; Casac. n'obtingué també el gentilici: *aufarén*s Arnes, Roquetes, *aufarins* Paüls, sing. *aufarénk* Horta, *aufarén* (subratllada la n) Reguers. *Aufára* sentia jo a Benifallet, 1923; igual el meu pare, però després copsa-